

van gerechtigheid en liefde Gods. Zoo zien we de geldigheid van 'trecht ook binnen 't terrein van 't Koninkrijk Gods. En wie dat gezien heeft, doet noodzakelijk ook den volgende stap, n.l., dat hij de taak van de christelijke overheid ook rekent te behooren tot de taak van het Koninkrijk Gods.⁶⁾

Intusschen, de ruimte voor deze artikelen laat niet toe de geheele geschiedenis van art. 36 na zijn ontstaan te overzien. Ik beperk mij dan ook tot wat meer in onzen tijd en in onzen eigen kring ligt. Dan vraagt allereerst de wijziging van art. 36 in 1905 onze aandacht. Maar voordat 't daartoe kwam, was er reeds op politiek terrein een kentering merkbaar.

In „Ons Program” toch schreef Dr. Kuyper Sr.: „Tegen de geopenbaarde religie heeft de Overheid alleen een negatieve roeping, n.l. 't Evangelie zijn vrijen loop te laten.” „In de sfeer van de geopenbaarde Godskennis moet de Overheid zijn passief.” „Er zij op godsdienstig terrein gelijk recht voor allen.” „Men late groeien, wat groeien wil en groeien kan.” „Nooit mag de Overheid predikers, die 't Evangelie bestrijden, bannen of binden.” „Er zij vrijheid voor den ongeloovige als voor den geloovige, voor den bestrijder van het Evangelie, als voor den belijder.” „Volgens ons stelsel had de Overheid de saamenzwering tegen 't christendom (die van intelligentie en geleerdheid in ons land, in de vorige eeuw, is uitgegaan, om het historische christendom den voet te lichten), wel met leede oogen moeten aanzien, maar volkomen vrij moeten laten.”⁷⁾ Van Lonkhuyzen, die deze uitspraken in zijn genoemde, onlangs verschenen brochure (De Schriftuurlijke grondslagen van art. 36) opsomt, is daarover allermint te spreken, en meent dat die veel te ver gaan. Eenerzijds geeft hij nu wel toe, dat Kuyper's standpunt in het derde deel van de Gemeene Gratie, gewijzigd is⁸⁾, „maar toch werkt dat standpunt nog na.”⁹⁾ En bovendien dat is geen verandering in de politieke zijde van de zaak. Van Lonkhuyzen zegt trouwens ook dat het oude standpunt (van Kuyper) in de politieke belijdenis nog ingenomen wordt als Dr. Colijn in „Saevus Tranquillus in Undis” schrijft, dat „heden ten dage nog ten volle van kracht is, wat Kuyper in zijn toelichting op ons program van beginselen in 1878 schreef.”¹⁰⁾

't Is trouwens de vraag of het wijziging is van standpunt bij Kuyper, dan wel gevolg daarvan, dat den eenen keer de politicus, den anderen keer de theoloog schreef.

Van Lonkhuyzen is het dus met de verandering in de politieke belijdenis niets eens en heeft ook bezwaren tegen de wijziging der geloofsbelijdenis. In een vorig artikel heb ik de wijziging aangegeven door het uitgelaten gedeelte tusschen haken te plaatsen. Deze wijziging is volgens Van Lonkhuyzen alleen negatief, en de schrapping van een gedeelte geeft geen bevrediging.¹¹⁾ Daar is inderdaad veel waar in. Het nu bestaande artikel, met schrapping van die eene zinsnede, zal niet velen bevredigen. Van Lonkhuyzen komt dan met een nieuw voorstel. Hij wil het artikel de volgende lezing geven: „Hun ambt is niet alleen acht te nemen en te waken voor de politie, maar ook als dienaars en stadhouders Gods op hun terrein God te erkennen en zorg te dragen voor de eer van Gods naam, mitsgaders de christelijke kerk en de christelijke religie te beschermen tegen de openlijke aanslagen des Boozen, die deze beide zoekt te vernietigen en in 't algemeen zulke christelijke wetten te maken, waardoor de komst van het Koninkrijk Gods in het nationale leven bevordert wordt.”¹²⁾

Nu lijkt deze wijziging niet zoo onjuist. In 1905 is iets weggenomen wat had kunnen blijven staan ('t Rijk van den Antichrist ten gronde te werpen). En er is wat blijven staan, wat er uit zou moeten (de hand houden aan den kerkedienst). Zoo gezien is de voorgestelde wijziging van Van Lonkhuyzen zeker beter. En toch wie 't artikel in de redactie van Van Lonkhuyzen leest, zou met zijn eigen woorden kunnen zeggen: „het oude standpunt (van art. 36 uit de 16e eeuw) werkt hier nog steeds na”. Ik kan dat het best illustreren aan een opmerking van Van Lonkhuyzen in een noot tegen Janse. Maar daarvoor moet ik eerst iets over het standpunt van Janse zeggen.

Janse dan zegt in zijn: „De verhouding van de christelijke politiek tot de wereldsche”: „De christenen hebben den schat van Gods Woord aan Israël na te gaan om nu in hun tegenwoordige situatie den Heere te vragen, wat Zijn wil is”. Hij wijst dan op voorbeelden als wetten tegen dierenmisshandeling en sociale wetten als uitingen van christelijke politiek. „De christelijke politiek

heeft tegenover de idee dat het kapitaal, de gemeenschap, de staat, de persoonlijkheid, de wetenschap, de socialisatie en nationalisme, die als Verlosser geëerd worden, te noemen den Naam van den Heere Jezus Christus. Wij zullen Zijn Woord liefhebben en onderzoeken. Zoo zijn wij het zout der aarde.”¹³⁾ En over de taak der overheid voor de Kerk zegt hij, dat de overheid de burgerlijke rechten der Kerk moet beschermen en meer niet. Daartegen nu merkt Van Lonkhuyzen op: „alsof de overheid zelf buiten de religie en den dienst van God zou staan, en niet God in Christus op haar terrein zou hebben te dienen.”¹⁴⁾ Dat laatste is zeker waar. Maar ik geloof dat het niet waar is — en hoop dat nader aan te toonen — als Van Lonkhuyzen hier Janse van doorslaan beschuldigt. Zeker, zegt Van Lonkhuyzen — „geen doopersche politiek — maar ook niet doorslaan”. Wie uit dit gezichtspunt het voorstel-artikel van Van Lonkhuyzen leest, zal concluderen, dat hij zeker niet doorslaat (en dat is een verdienste), maar ook niet deed, wat hij bedoelde, de Schriftuurlijke lijn consequent doortrok. Terwijl hij zegt dat wel gedaan te hebben: De Schriftuurlijke grondslag van art. 36 heet zijn brochure immers. (En dat is te laken.) Onze conclusie moet zijn: we komen er met Van Lonkhuyzen niet uit.

Tenslotte stap ik in dit historisch gedeelte op een heel ander terrein over. Geen politiek, geen theologie — maar wijsbegeerte. En ik geef in 't kort het standpunt weer over deze kwestie van prof. Dooyeweerd. Hij heeft het beginsel van de soevereiniteit in eigen kring ook toegepast en uitgewerkt op de verhouding van Kerk en Staat. Als typische funderingsfunctie van den Staat noemt prof. Dooyeweerd de zwaartmacht over een bepaald territoriaal begrensde gebied. Wanneer dit fundament niet aanwezig is, — is er van den Staat geen sprake. En als typische bestemmingsfunctie noemt hij het handhaven van de publieke rechtsgemeenschap tusschen overheid en onderdanen.

Deze Staat kan niet geweerd worden van het terrein van het geloof. Daar de Staat geen geloofsverband is, kan hij ook niet aan een kerkelijke belijdenis gebonden worden. Wel moet heel het staatsleven in den christelijken Staat gericht zijn op Christus. Dat kan pas als de idee van den christelijken staat in de volksovertuiging is doorgedrongen.¹⁵⁾

Het is principiëel verkeerd gedacht, aldus prof. Dooyeweerd dit grondprobleem van alle christelijke staatsleer te vereenzelvigen met dat inzake de verhouding van Staat en tijdelijk Kerkinstituut.¹⁶⁾ De Staat heeft een politieke integratiefunctie in positief-christelijken zin, door in de belijdenis van Gods soevereiniteit in Christus Jezus als overheid aller wereldlijke overheden, heel de natuur in een christelijk-politieke geloofs-gemeenschap te vereenigen.¹⁷⁾ Christus als Verlosser is noodwendig de herschepper van den Kosmos.¹⁸⁾

Ik meen dat ons hier de weg gewezen wordt uit het moeras. Als ik daarbij nog eens in herinnering breng dat prof. Dooyeweerd in zijn brochure „De Christelijke staatsidee” gezegd heeft: Deze christelijke grondgedachte van het Koninkrijk Gods is het eenig mogelijke uitgangspunt van de christelijke staatsleer¹⁹⁾, dat blijkt ons nu dat het Koninkrijk Gods hier als „boven-tijdelijke kerk” staat tegenover „tijdelijke kerk-instituut”. Dat verklaart waarschijnlijk ook het feit, waarop ik reeds wees, dat prof. Dooyeweerd, in plaats van Koninkrijk ook wel weer spreekt van Kerk. We zullen echter de in de Schrift gevonden onderscheiding tusschen Kerk en Koninkrijk hier moeten inbrengen en vasthouden.

Maar op deze manier moet er een weg zijn om uit het moeras te komen. Ik mag nog wel even opmerken, dat dit standpunt van prof. Dooyeweerd weinig verschilt van de conclusie van Janse, dat de overheid alleen de burgerlijke rechten van de Kerk heeft te handhaven en meer niet. Al vindt Dr. van Lonkhuyzen dat dan doorslaan, ik kan dat nog steeds niet anders zien als het doortrekken van de lijn der Schrift en — als den eenigen weg om uit het moeras te komen.

Als ik in een volgend artikel de Schrift ga onderzoeken op dit bepaalde punt, zoek ik ook dien weg uit het moeras. En ik sluit me daarin gaarne aan bij prof. Dooyeweerd, die schreef: „Maar ik waag hier de stelling neer te schrijven, dat onze tijd op staatkundig en maatschappelijk gebied aan niets zoo zeer behoefte heeft, als aan een inzicht in de constante structuur-principes der menselijke samenlevingsverbanden, gelijk die niet door de menselijke rede zijn uitgedacht, doch in de wijsheid der Goddelijke wereldorde verankerd liggen.”²⁰⁾

13) A. Janse. De verhouding van de christelijke politiek tot de wereldsche, p. 75—78.

14) v. Lonkhuyzen, De Grondslagen, p. 8.

15) Dr. H. Dooyeweerd, Wijsbegeerte der Wetsidee, III, p. 331—458, en Stelling in: Reformatie van het Calvinistisch denken, p. 240—244.

16) Dooyeweerd, III, p. 441.

17) Dooyeweerd, III, p. 447.

18) Dooyeweerd, III, p. 448.

19) Dooyeweerd, De Christelijke Staatsidee, p. 19.

20) Dooyeweerd, III, p. 354.

Die goddelijke wijsheid in het Woord te onderzoeken, daartoe doe ik in het volgende artikel den eersten stap. 't Kan slechts één stap zijn, in-zoverre ik nu in mijn onderzoek niet heel de Schrift kan betrekken, doch slechts een bepaald onderdeel. Dat is toch ook weer geen bezwaar wijl de Schrift zich zelf niet tegen spreekt.

En de publicatie van het resultaat van dat nauwelijks begonnen onderzoek kan tot nader en verdergaand onderzoek stimuleeren en misschien reeds van beteekenis zijn.

L.

H. J. W.

UIT DE SCHRIFT

„Kennis” en kerkgemeenschap.

„... dat gij niet, de een om eens anders wil, opgeblazen wordt tegen den ander.”

1 Cor. 4:5b.

Paulus handhaafde met grooten nadruk het gezag der Schrift, en vroeg van de „intellectuele” Christenen in Corinthé, dat ze niet al hun opvattingen, met hun theorieën en systemen zich zouden houden aan de Schrift. Om hen daartoe te bewegen, stelde hij zichzelf ten voorbeeld: zijn leer omtrent ambt en wijsheid „bewees” hij met teksten; ook de apostel is met zijn dogma onderworpen aan de wet, om niet uit te gaan „boven hetgeen geschreven is”.

Deze concrete erkenning van het gezag der Schrift is dan aanstonds in nog een ander opzicht van onberekenbaar belang voor de kerk. Niet alleen, dat ze slechts zoo gewapend zijn tegen de „wijsheid dezer wereld”. Doch ook: alleen op deze manier is de eenheid der kerk te bewaren.

Paulus heeft in Corinthé gezien, dat een dergelijke „kennis” en kennisvereering de gemeente hopeloos versplintert. En ook noodwendig versplintert moet. Als men eenmaal van den ambtsdrager van Jezus Christus gemaakt heeft een filosoof, die niet de hoodschap van een ander doorgeeft, doch zijn eigen stelsel voortdraagt, kan men onmogelijk meer Paulus en Apollos en Cephas gelijkelijk erkennen. In de kerk is dat mogelijk: omdat alle ambtsdragers gezonden zijn door den eenen Christus, en Hem dienen in eenzelfde Evangelie, daarom kan de kerk om Christus' wil het gezag van allen erkennen, en de gemeenschap der „twaalf” belijden; en zoo de eenheid der kerk bewaren. De veelheid der ambtsdragers zal nimmer oorzaak zijn van een veelheid van „kerken”; want er is één Heere, en één Evangelie, en één geloof. In de kerk kan en moet men dus zeggen: Paulus, maar ook: Apollos; en ook: Cephas. Wie Christus liefheeft, aanvaardt hen allen. Er is één Zender; daarom is het groote getal van gezonden geen gevaar meer.

In de wijsbegeerte is dat anders. Want elke filosoof heeft zijn eigen stelsel. De één brengt deze leer; een ander maakt naam door dat systeem. En zelfs wanneer ze behooren tot één richting, zijn kleine nuanceeringen voldoende, om hun een eigen kring van discipelen toe te voeren. De één zegt: ik ben van A., terwijl de ander een even overtuigd aanhanger is van B. Zoodra men dan ook van ambtsdragers maakt menschen met een eigen stelsel en een aparte richting, breekt daarop de eenheid der kerk. Wie vóór den één kiest, kiest automatisch partij tegen den ander. Wie inplaats van het Evangelie van Christus stelt het systeem van Paulus, in onderscheiding van de „theologie” van Apollos, en antithetisch tegenover de „wijsheid” van Petrus, die blaast zich op vóór den één en tegen den ander. Zoodra dus in de kerk het ambtsbesef verloren gaat, en men inplaats van te gelooven het Evangelie, gaat zweren bij een „theologie”, spat de kerk onherroepelijk uiteen. Men „noemt” zich dan „naar” Paulus, inplaats dat men hem als apostel eert; en wie zoo Paulus zegt, kan niet meer Apollos aanhangen, noch Petrus liefhebben. Want niemand kan twee „heeren” dienen.

Dat bleek te Corinthé. Al was er nog een zekere band aanwezig, het gevaar voor schisma was zeer dreigend, gezien de noodlottige factievorming.

De één wilde discipel van Paulus zijn, met verwerping van Apollos; de ander had slechts waardeerding voor laatstgenoemde, terwijl Paulus geen genade kon vinden in zijn oogen. We kunnen ons levendig indenken, hoe de geest in de gemeente toen was. Men koos eerst voor een bepaalde „wijsheid”; daarna voor den persoon, die die „wijsheid” doceerde. Tenslotte vroeg men niet eens meer, wat de „leider” zei; men was volslagen partijman geworden. De eenige vraag werd wie iets zei; wat te berde werd gebracht, interesseert partijmensen in den regel weinig.

Nu stond Paulus voor de geweldige taak, die partijvorming te bezweren. Het moeilijke was daarbij voor hem, dat hij niet „neutraal” geacht werd. Hij was immers door een bepaalde groep als leider uitgeroepen, en was als zoodanig verwerpelijk voor de „tegenstanders”.

Toch heeft Paulus, al werd hij dan door vriend en vijand als fractieleider beschouwd, zich niet

laten wee Christus, en allen te zonde. En zijn taak.

Hij begreep even tegen een kwestie in aan. Hij heden of:

De conc En de col boven de ook allen hun eenheid aan als een g van de bin respectie met zich zijn opvat komt de v wel de ve hun ond zaak tot s Ik gelo hier gewe „De crisis En nog is te maken Slechts wonden w de eenheid wat het z weigert v A.

KEI

„Het verl We zoud artikel beel ons toen g Reeds ver hier (d.w.z. de wijsbege gedacht v Comrie's v achten wi Dat is ee Een twee Comrie's m Niet om O verdienstl veelbesprok de eeuw richt”. De j len, Beuker anderen, ze tegenwoord contact zoe moeten, al Na het opt meer en m in de eeuw steeds, zond ren, omdat der belijder wicht van oordeeling raken we constructie van eeuwige met min o den vreders zij, als toer op deze kw matische g men van la geven of daarvan me dat ook m is dat: een als Hoofd d pas in de functioneer Want wel staande den tijd: d ook met d Heeren. Zo aanvankelij functioneer toen immo mochten en actueel he Zoon Gc komen, als den aang De vraag het genade

1) Nog es Zoon vóór

2) „Met” posties niet

6) De Graaf. De Heilige Schrift etc., p. 9.

7) Dr. A. Kuyper. Ons Program 4, p. 88, 89, 96, 98.

8) Kuyper. Gemeene Gratie, III, p. 133, 148, 150, 152, 153 e.v.

9) Van Lonkhuyzen. De Grondslagen, p. 7.

10) Dr. H. Colijn. Sacris Tranquillus in Undis, p. 114, 115.

11) Van Lonkhuyzen. De Grondslagen, p. 5.

12) Van Lonkhuyzen. De Grondslagen, p. 41.